

LIST DO REDAKCJI

Artykuł *Czy Order Orła Białego ustanowiono dla rosyjskich generałów?* (KH 117, 2010, 2 s. 5–29) złożony został w Redakcji przed ukazaniem się publikacji Zamku Królewskiego w Warszawie¹ zawierającej edycję ważkiego źródła, które w artykule wykorzystane zostało zaledwie ułamkowo. Znanе jedynie z cudzych relacji źródło określone zostało w artykule nieprecyzyjnie mianem „niedatowanych rozważań”, gdy w istocie jest to (zapewne brulionowy) projekt aktu ustanowienia Orderu Orła Białego, opatrzone uwagami („NB”)². Pochodzi on z zarekwirowanych papierów burmistrza Lipska dr. Franza Kaspara Romanusa, usuniętego ze stanowiska i uwięzionego dożywotnio w twierdzy 16 stycznia 1705 r.³ Zawarta w tytule poszytu informacja o proweniencji wyznacza już zatem *terminus post quem non* i wskazuje jasno, że tekst projektu i uwag doń spisano na długo przed wręczeniem pierwszych odznak Polakom w listopadzie 1705 r. Potwierdza to także treść projektu (zwłaszcza wstęp i zakończenie), z którego wyraźnie wynika, że powstał, nim order zaczęto rozdawać Polakom. W sposób dobitny potwierdzają to także uwagi „NB”, których autor ewidentnie starał się odwozić od planów ustanawiania orderu w Rzeczypospolitej. Wbrew wydawcom nie sposób zatem datować projektu na „ok. 1713 r.”⁴.

Niezależnie od precyzyjnej datacji (jak się wydaje, 1702–1704) dla naszego wywodu ważny jest jeden ustęp tego źródła. W projekcie (§ 3) zapisano, że potencjalny kandydat na kawalera orderu „und zwar aus Polnischer Nation sein

¹ *Kawalerowie i statuty Orderu Orła Białego 1705–2008*, oprac. M. Męcłewska, Warszawa 2008 [w istocie 2009, jak świadczą podane w publikacji daty zgonów z tegoż roku].

² *Entwurf zur Stiftungsurkunde des polnischen Weißen Adler Ordens. Aus des Leipz. Bürgermeister Dr. Romanus Schriften*, oprac. P. i U. Arnold, w: *Kawalerowie i statuty*, s. 16–24. To właśnie do tego projektu dołączono wizerunek krzyża Orderu Orła Białego bardzo zbliżony do opublikowanego w artykule.

³ E. Landsberg, *Romanus F.[amilie]*, w: *Allgemeine Deutsche Biographie*, t. 29, Leipzig 1889, s. 100–101.

⁴ *Kawalerowie i statuty*, s. 7.

müße”, na co autor uwag replikował: „NB Weil Ihre Königl Mayt. bereits dergleichen Ordens-Zeichen nach Moßkau Verschicket, wird dahingestellet, ob diese Worthe nicht außzulaßen?”⁵, po czym zajął się wyjaśnianiem niezgodności orderów z zasadą szlacheckiego egalitaryzmu, podkreślając kłopoty Wazy spowodowane powołaniem i nadaniem odznaczenia (łatwo tu dostrzec wyrażoną w uwagach intencję wyperswadowania pomysłu odznaczania Orderem Orła Białego Polaków). Wynika stąd wyraźnie, że zanim zaczęto rozdawać ordery Polakom, gdy sascy doradcy Augusta II toczyli jeszcze dyskusje nad kształtem, nazwą, charakterem (elitarne — powszechne) odznaczenia, zakładające nawet możliwość rezygnacji zeń — do Moskwy posłano już krzyże orderowe. Istnienie rosyjskich kawalerów zmuszało do odrzucenia planów utworzenia odznaczenia tylko dla Polaków. Przywołane źródło stanowi kolejne potwierdzenie hipotezy, że krzyż Orderu Orła Białego wykonano specjalnie dla rosyjskich dygnitarzy i pierwotnie tylko im go nadawano. Dopiero później (a i to po deliberacjach i wahaniach) podjęto decyzję o nadawaniu go także Polakom. Z tym większym przekonaniem wypada twierdząco odpowiedzieć na tytułowe pytanie.

Jacek Burdowicz-Nowicki

⁵ *Entwurf*, s. 16, 23.